บทความวิชาการ

กำเนิดและพัฒนาการมหาวิทยาลัยญี่ปุ่น

วรินทร วูวงศ์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอเกี่ยวกับกำเนิดและพัฒนาการมหาวิทยาลัยญี่ปุ่น โดยกล่าวถึงความเป็นมาของมหาวิทยาลัยญี่ปุ่น ตั้งแต่การศึกษาในสมัยเอโดะจนถึงก่อนการปฏิรูปมหาวิทยาลัยครั้งใหญ่ในทศวรรษที่ 1990 จากการศึกษาพบว่ามหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นได้เริ่มจากการเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะด้านที่มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของตนเองมาก่อนทั้งสิ้น การศึกษาระดับสูงของญี่ปุ่นในสมัยการทำประเทศให้เป็นสมัยใหม่นั้นมี Imperial University เป็นแกนกลางและมีโรงเรียนสายวิชาชีพคอยค้ำจุน การศึกษาใน Imperial University เน้นการนำไปใช้ได้จริง (実学主義) ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของญี่ปุ่นที่ไม่พบในมหาวิทยาลัยของตะวันตก ต่อมามีการยกระดับโรงเรียนสายวิชาชีพขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเนื่องจากญี่ปุ่นได้ทำสงครามกับจีนและรัสเซียทำให้ญี่ปุ่นต้องการเพิ่มแสนยานุภาพและส่งเสริมอุตสาหกรรมมากขึ้นทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเชี่ยวชาญในระดับสูง

หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สหรัฐอเมริกาพยายามที่จะยกเลิกการศึกษาแบบเก่าของญี่ปุ่นที่เน้นวิชาชีพเป็นหลัก โดยมีนโยบายที่จะแยกการฝึกหัดด้านอาชีพออกจากการศึกษาในมหาวิทยาลัย กล่าวคือสหรัฐอเมริกาได้นำเอาแนวคิดการเรียน Liberal Arts เข้ามาบรรจุในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย โดยใช้เวลาศึกษา 2 ปี แต่ในโลกอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นพยายามที่จะต่อต้านแนวคิดนี้อยู่เสมอ และพยายามกดดันให้เกิดการปฏิรูปการศึกษามาโดยตลอด โดยมีจุดประสงค์ที่ต้องการจะให้กลับไปเป็นเช่นเดิมคือ เน้นการศึกษาวิชาชีพที่นำไปใช้ได้จริง

คำสำคัญ: กำเนิดมหาวิทยาลัยญี่ปุ่น พัฒนาการมหาวิทยาลัยญี่ปุ่น

Academic Paper

The Birth and Evolution of Universities in Japan

Warintorn Wuwongse*
Faculty of Liberal Arts, Thammassat University

Abstract

This article will discuss the birth and evolution of universities in Japan. It will discuss the background, starting from the Edo era, up to the major universities reform in 1990s. Universities in Japan began from being specialized with their own management. Imperial University was the core for higher education in Japan during modernization of the country, with support from technical schools. Education at Imperial University focused on applying knowledge in real life, which distinguishes Japanese universities from western universities. Later on, technical schools were promoted to universities because Japan was at war with China and Russia and needed strong armed forces and increased industrialization. This required high quality human resources.

After the Second World War, the United States tried to abolish the old Japanese universities system, which focused on building professionals. They introduced a policy that separates professional technical development from university education. The Americans introduced the concept of Liberal Arts into Japanese universities, which includes 2 years of education. In the industrialized world of Japan has always been against this idea and always attempted to reform the education system with the purpose of returning the system to the way it was: building professionals who will be able to apply the knowledge gained to real life.

Keywords: Birth of Japanese universities, Development of Japanese universities

* Corresponding author's e-mail: warintornw@gmail.com

บทนำ

ปรากฏการณ์ที่น่าประหลาดใจของคนทั่วโลกคือ ญี่ปุ่นได้ปิดประเทศในสมัยเอโดะ[1] เป็นเวลา 268 ปี แต่เมื่อญี่ปุ่นเริ่มเปิดประเทศในสมัยเมจิ[2] ญี่ปุ่นก็สามารถพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้าได้อย่างรวดเร็ว ในระยะเวลาอันสั้นเพียงไม่ถึง 100 ปี ญี่ปุ่นได้พยายามอธิบายให้คนทั่วโลกเข้าใจถึงเหตุผลว่าความจริงแล้วญี่ปุ่นได้มีการวางรากฐานระบบการศึกษาที่ดีมาก่อน และได้มีการพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นเวลานานแล้ว จากรากฐานที่ดีนี้เมื่อญี่ปุ่นเปิดประเทศในสมัยเมจิในปี 1868 ญี่ปุ่นจึงสามารถรับระบบการศึกษาสมัยใหม่จากตะวันตกได้อย่างง่ายดาย

ในสมัยเอโดะมีโรงเรียนเกิดขึ้น 4 ประเภท คือ

1. ฮังโค (藩 校)
2. เทราโกะยะ (寺子屋)
3. เคียวงะขุ (郷学)
4. ชิจุขุ (私塾)

1. ฮังโค

ในสมัยเอโดะญี่ปุ่นใช้การปกครองรูปแบบฮังซึ่งมีอยู่ประมาณ 300 ฮังทั่วประเทศ โรงเรียนฮังโคถูกสร้างขึ้นในแต่ละฮังโดยเน้นให้การศึกษาแก่บุตรหลานของนักรบ โรงเรียนฮังโคนี้เน้นการสอนปรัชญาขงจื๊อ และศิลปะการต่อสู้ เปรียบเสมือนเป็นโรงเรียนหลวงที่ผลิตข้าราชการ คนกลุ่มนี้จะมีสถานะทางสังคมสูงแต่ไม่มีที่ดินและทรัพย์สมบัติเป็นของตนเอง ยุคเอโดะเป็นยุคไม่มีสงคราม บ้านเมืองสงบ ดังนั้นการที่คนกลุ่มนักรบนี้จะประสบความสำเร็จได้นั้นมีอยู่ประการเดียวคือต้องเรียนรู้วิชาการและฝึกฝนตนเอง ตอนปลายสมัยเอโดะได้มีการนำความรู้ของตะวันตกเข้ามาสอนในฮังโคนี้ด้วย

2. เทราโกะยะ

เทราโกะยะเป็นโรงเรียนสำหรับชาวบ้านสอนอ่านเขียนและการคำนวณ กล่าวกันว่าในปลายสมัยเอโดะอัตราการรู้หนังสือของผู้คนขณะนั้นมีเกิน 50% นั่นหมายถึงบทบาทของเทราโกะยะนั่นเอง

3. เคียวงะขุ

เคียวงะขุเป็นโรงเรียนที่อยู่ระดับกลางๆ ระหว่างฮังโคและเทราโกะยะ กล่าวคือมีการสอนอ่านเขียนและคำนวณเหมือนเทราโกะยะแต่เนื้อหาอยู่ในระดับสูงกว่า

4. ชิจุขุ

ชิจุขุเป็นโรงเรียนที่เปิดสอนส่วนตัวที่บ้านผู้สอนอาจเป็นครูที่สอนแนวลัทธิขงจื๊อ หรือครูสอนแนวความรู้ของตะวันตก

เมื่อเข้าสู่สมัยเมจิโรงเรียนประถมได้กระจายไปทั่วประเทศในเวลาอันรวดเร็ว นั่นเป็นเพราะมีเทราโกะยะที่เป็นรากฐานรองรับอยู่ก่อนแล้ว หลังจากนั้นเทราโกะยะได้ถูกเปลี่ยนรูปแบบพัฒนาเป็นโรงเรียนประถมศึกษาภายใต้ระบบการศึกษาสมัยใหม่ในสมัยเมจิ โรงเรียนเคียวงะขุประจำหมู่บ้านที่เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วหลังการปฏิรูปสมัยเมจิก็ได้เปลี่ยนสภาพเป็นโรงเรียนรัฐบาล ส่วนฮังโคได้เปลี่ยนสภาพเป็นโรงเรียนมัธยมศึกษา

นักวิเคราะห์ชื่อสะไกยะ ไทอิทสุ (堺屋太一) ได้กล่าวไว้ว่า

“การที่ญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในการปฏิรูปสมัยเมจิเป็นเพราะญี่ปุ่นประสบความสำเร็จในเรื่องการจัดการศึกษาให้ประชาชน โรงเรียนเทราโกะยะในสมัยรัฐบาลโทคุงาวาได้มีการสอนอ่าน เขียน และคำนวณ รวมถึงแนวคิดของขงจื๊อให้แก่เด็ก เพื่อที่จะ

สร้างคนญี่ปุ่นให้อยู่ได้ในระบบศักดินา ปรากฏว่าในปลายรัฐบาลโทคุงาวามีชาย 40% หญิง 25% ที่เคยมีประสบการณ์เรียนที่เทราโกะยะหรือเรียนตามสถานฝึกอบรมขัดเกลาจิตใจตามที่ต่างๆ แต่เมื่อมาถึงการปฏิรูปสมัยเมจิได้มีการเปลี่ยนเป้าหมายของการหล่อหลอมคนญี่ปุ่นให้เป็นมนุษย์ที่มีประโยชน์ต่อสังคมอุตสาหกรรม ดังนั้นรัฐบาลเมจิจึงได้มีนโยบายให้ยกเลิกการศึกษาในเทราโกะยะ เปลี่ยนรูปแบบเป็นการศึกษาสมัยใหม่ให้นั่งเรียนบนเก้าอี้ใช้ตำราเรียนเหมือนกันทุกแห่ง มีเป้าหมายที่ชัดเจนที่จะผลิตคนให้มีความอดทนสูง มีความรู้ที่เป็นประโยชน์ต่ออุตสาหกรรมการผลิตสินค้าจำนวนมาก" (嘉悦康太, 2009, p.52)

J.T. Pempel ได้แสดงทรรศนะเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า

"ผู้นำทางการเมืองของญี่ปุ่นในขณะนั้นต่างรู้ซึ้งว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ไม่มีอำนาจอะไรเลยเมื่อเทียบกับประเทศมหาอำนาจตะวันตก ดังนั้น การที่ญี่ปุ่นจะรักษาความเป็นชาติไว้ได้จำเป็นต้องสร้างชาติให้มีความมั่นคงและมีกองทัพที่เข้มแข็ง ***ญี่ปุ่นจึงได้วางแผนการศึกษาทุกระดับชั้นให้เป็นการศึกษาแนวประยุกต์ คือสามารถนำไปใช้งานได้จริง*** *การที่จะทำให้สังคมญี่ปุ่นหรือเศรษฐกิจญี่ปุ่นเป็นสมัยใหม่ได้นั้น จำเป็นต้องสร้างชนชั้นผู้นำทางการเมืองและอุตสาหกรรมให้เกิดขึ้น"* (J.T. Pempel, 2004, น. 172)

ซาโต้ โนบุฮิโร (佐藤信淵, 1769-1850) นักเศรษฐศาสตร์ปลายสมัยเอโดะ มีความเห็นว่า

"การที่ญี่ปุ่นจะรอดพ้นจากเงื้อมมือมหาอำนาจตะวันตกได้ ญี่ปุ่นต้องพัฒนาความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน และความมีประสิทธิภาพ หมายถึงคนญี่ปุ่นทุกคนควรมีความชำนาญพิเศษที่มีประโยชน์และใช้การได้ดี ไม่ควรมีการเปลี่ยนอาชีพ รัฐบาลต้องเข้ามาบริหารจัดการมหาวิทยาลัยเพื่อที่จะสร้างทรัพยากรมนุษย์ที่มีความชำนาญขั้นสูงสุด" (ซาโต้ โนบุฮิโร อ้างใน J.T. Pempel, 2004, น. 173)

อนึ่งก่อนที่จะเข้าสู่การปฏิรูปสมัยเมจิ มีกลุ่มบุคคลที่มีความเห็นว่า การที่จะรักษาประเทศญี่ปุ่นให้มีเอกราชได้นั้น ต้องใช้นโยบายการยึดถือจิตวิญญาณแบบตะวันออกแต่เรียนรู้เทคโนโลยีแบบตะวันตก (和魂洋才)

จากแนวคิดเหล่านี้ การเริ่มต้นการศึกษาสมัยใหม่ของญี่ปุ่นจึงให้ความสำคัญใน 2 เรื่องคือ ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านและความชำนาญด้านเทคโนโลยี ซึ่งปรากฏชัดเจนในการพัฒนาการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยของญี่ปุ่น ดังจะได้กล่าวต่อไป

บทความนี้กล่าวถึงความเป็นมาของมหาวิทยาลัยญี่ปุ่น ตั้งแต่การศึกษาในสมัยเอโดะจนถึงก่อนการปฏิรูปมหาวิทยาลัยครั้งใหญ่ในทศวรรษที่ 1990 โดยแบ่งเป็น 7 หัวข้อดังต่อไปนี้

1. การกำเนิดมหาวิทยาลัยแห่งแรกของญี่ปุ่นในสมัยเมจิ
2. การกำเนิดมหาวิทยาลัยแห่งชาติ Imperial University
3. บทบาทของโรงเรียนสายวิชาชีพ
4. ลักษณะพิเศษของการศึกษาระดับสูงของญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2
5. สภาพของมหาวิทยาลัยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2
6. การปฏิรูปมหาวิทยาลัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2
7. การเปลี่ยนแปลงในมหาวิทยาลัยตั้งแต่ปี 1960-1990

1. การกำเนิดมหาวิทยาลัยแห่งแรกของญี่ปุ่นในสมัยเมจิ

หลังจากที่ญี่ปุ่นตัดสินใจเปิดประเทศและเริ่มศักราชใหม่ ในปี 1868 (เมจิ 1) เพื่อก้าวสู่ความเป็นประเทศสมัยใหม่ ญี่ปุ่นทนไม่ได้ที่ถูกมองว่าเป็นประเทศด้อยพัฒนาหรือมักถูกดูแคลนจากประเทศตะวันตก ผู้นำในสมัยเมจิตอนต้นเป็นชนชั้นนักรบ พวกเขามองออกว่าชาติตะวันตกกำลังจะเข้ามาล่าอาณานิคมเหมือนที่เคยทำกับประเทศจีนในสงครามฝิ่น[3] ชนชั้นปกครองในสมัยเมจิจึงเห็นความจำเป็นต้องสร้างประเทศญี่ปุ่นให้มั่งคั่งและมีกองกำลังที่เข้มแข็ง เพื่อปกป้องอธิปไตยของญี่ปุ่น ญี่ปุ่นมองว่าการจะสร้างประเทศให้ทันสมัยได้นั้นต้องให้การศึกษาแก่ประชาชน ดังนั้นในปี 1871 (เมจิ 4) ได้มีการสถาปนากระทรวงศึกษา และในปีเดียวกันได้มี**กลุ่มผู้นำระดับประเทศจำนวน 50 คน เป็นคณะทูตไปดูงานที่ยุโรปและสหรัฐอเมริกาเป็นระยะเวลา 1 ปี 9 เดือน (632 วัน) นับเป็นการกระทำที่ไม่เคยมีประเทศใดในโลกสมัยนั้นทำเช่นนี้มาก่อน** ยิ่งไปกว่านั้นการคัดเลือกบุคคลจำนวน 50 คนนี้ใช้วิธีการจัดสอบจากทั่วประเทศ เพื่อที่จะได้กลุ่มผู้นำที่มีฝีมืออย่างแท้จริง ปี 1872 ได้มีประกาศระบบการศึกษาใหม่ (学制) แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะประชาชนยังไม่ค่อยเห็นความจำเป็นในการศึกษา แม้กระนั้นก็ตามในปี 1875 ปรากฏว่ามีโรงเรียนประถมศึกษามากกว่า 24,000 แห่งเกิดขึ้นทั่วประเทศญี่ปุ่น จำนวน**ตัวเลขนี้เป็นจำนวนที่ไม่ต่างกับจำนวนโรงเรียนประถมศึกษาในปัจจุบัน** หลังจากนั้นได้มีการขยายไปสู่โรงเรียนมัธยมศึกษา สำหรับมหาวิทยาลัยนั้นในปี 1886 (เมจิ 19) จึงก่อตัวเป็นรูปร่างขึ้นมาโดยในขณะนั้นมีโมริ อาริโนริ (森有礼, 1847-1889) เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาคนแรก

1.1 การถือกำเนิดมหาวิทยาลัยโตเกียว

รัฐบาลสมัยเมจิได้ตัดสินใจดำเนินนโยบายพัฒนาประเทศโดยใช้ประเทศมหาอำนาจตะวันตกเป็นต้นแบบในการทำประเทศญี่ปุ่นให้ทันสมัย นโยบายของรัฐบาลในช่วงนั้นคือ

1. การสร้างทรัพยากรมนุษย์ระดับผู้นำ
2. การนำเข้าองค์ความรู้จากตะวันตกเพื่อมาพัฒนาประเทศ

ปี 1869 (เมจิ 2) มีการปฏิรูประบบราชการ มีการแบ่งกระทรวงออกเป็น 6 กระทรวง ในช่วงนี้สถาบันการศึกษาชั้นสูงของญี่ปุ่นมีอยู่ 3 แห่งคือ

1. โรงเรียนโชเฮ (昌平学校) ต่อมาเป็นสถาบันการศึกษาของรัฐบาลโชกุน และภายหลังได้ถูกยกขึ้นเป็น**สถาบันไดงะขุ**
2. โรงเรียนไคเซ (開成学校) ต่อมาภายหลังได้รับการเปลี่ยนชื่อเป็น**ไดงะขุนันโค** (大学南校)
3. โรงเรียนแพทย์ซึ่งต่อมาได้เปลี่ยนเป็น**ไดงะขุโทโค** (大学東校)

ไดงะขุเหล่านี้ถือเป็นสถาบันหลักชั้นสูงและถือเป็นสถาบันหลวง แต่ในปี 1871 (เมจิ 4) **สถาบันไดงะขุ**ที่กำลังก่อร่างสร้างตัวได้ถูกยุบลง ขณะเดียวกันได้มีการสถาปนากระทรวงศึกษาธิการขึ้นมาดูแลการศึกษาของชาติแทน ดังนั้นสถาบันการศึกษาชั้นสูงจึงเหลือเพียง 2 แห่ง คือไดงะขุนันโคและไดงะขุโทโค ซึ่งสอนวิทยาศาสตร์ประยุกต์ของตะวันตก สถาบันทั้ง 2 แห่งนี้ไม่ใช่สถาบันหลักเหมือนสถาบันไดงะขุ เบื้องหลังของการยุบสถาบันไดงะขุคือสถาบันทั้ง 3 แห่งที่กล่าวมานี้เคยมีแผนการที่จะสอนเนื้อหาความรู้ของญี่ปุ่นและจีนเป็นหลัก ในขณะเดียวกันก็นำเอาความรู้วิทยาศาสตร์ประยุกต์ของตะวันตกเข้ามาผสมผสานด้วย แต่ 2 กลุ่มที่มีอำนาจในสถาบันไดงะขุคือ กลุ่มนิยมความรู้จากจีนกับกลุ่มนิยมความรู้ของญี่ปุ่นเกิดขัดแย้งกันจึงเป็นผลให้สถาบันไดงะขุถูกยุบไปโดยปริยายจึงเหลือสถาบัน

ไดงะขุนันโคและโทโคที่สนับสนุนวิทยาการก้าวหน้าของตะวันตก ต่อมาไดงะขุนันโคได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนโตเกียวไคเซ (東京開成) และ**ไดงะขุโทโค**ก็ได้เปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียนแพทย์แห่งโตเกียว (東京医学校) ปี **1877** (เมจิ 10) โรงเรียนทั้ง 2 แห่งได้ถูกยุบรวมกลายเป็นมหาวิทยาลัยโตเกียวซึ่งในสมัยนั้นมี 4 คณะคือ คณะนิติศาสตร์ วิทยาศาสตร์ อักษรศาสตร์ และแพทยศาสตร์ **และมหาวิทยาลัยโตเกียวแห่งนี้คือองค์กรที่ทำหน้าที่สอนวิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตก**

1.2 สถาบันผลิตข้าราชการระดับสูงและบทบาทของสถาบันเอกชน

การสถาปนามหาวิทยาลัยโตเกียวไม่ได้หมายถึงการเป็นผู้นำหรือเป็นศูนย์รวมของวิทยาการของประเทศและก็ไม่ใช่เป็นที่ผลิตกลุ่มชนชั้นนำของสังคม เพราะในขณะนั้นการผลิตข้าราชการชั้นสูงมีโรงเรียน สถาบันชั้นสูงของรัฐแต่ละแห่งทำหน้าที่ผลิตอยู่โดยเอกเทศ มีครูชาวต่างชาติสอนเนื้อหาในระดับสูง ทั้งความรู้ด้านกฎหมาย การก่อสร้างสถานีรถไฟ ตึกอาคาร การเกษตร โดยเฉพาะการก่อตั้งโรงเรียนเกษตรกรรมซับโปโรในปี 1876 (ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยฮอกไกโด) ก็ได้จ้าง Dr.William Clerk อธิการบดีของ Massachusetts Institute of Agriculture ด้วยเงินเดือนที่สูงกว่าเงินเดือนนายกรัฐมนตรีของญี่ปุ่นสมัยนั้นมาเป็นรองผู้อำนวยการโรงเรียน เขาได้นำเอาวิธีการปฏิบัติในมหาวิทยาลัยที่เขาเคยอยู่มาเป็นแบบอย่างในการสร้างระบบปริญญาตรีที่โรงเรียนเกษตรกรรมซับโปโร โรงเรียนเกษตรกรรมซับโปโรจึงถือได้ว่าเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูงแห่งแรกของญี่ปุ่นที่มีระบบนี้เกิดขึ้น แต่ Dr.Clerk มาอยู่ที่ซับโปโรไม่ถึงหนึ่งปีก็กลับประเทศ

นอกจากสถาบันการศึกษาของรัฐที่ผลิตข้าราชการระดับสูงแล้วยังมีสถาบันเอกชนอีกหลายแห่งที่มีบทบาทเช่นกัน และหลายแห่งให้การศึกษาระดับที่สูงกว่าสถาบันของรัฐ ผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญ เช่น ฟุคุซาวา ยูคิจิ (福沢諭吉, 1834-1901) ผู้สร้างโรงเรียนเคโอหงิจุขุ (慶応義塾) นากาเอะ โชมิง (中江兆民, 1847-1901) ผู้สร้างโรงเรียนศาสนาพุทธ (仏学塾) นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนเอกชนอีกหลายแห่งที่เปิดสอนวิชาเกี่ยวกับวรรณคดีญี่ปุ่น จีนศึกษา ตะวันตกศึกษาและการแพทย์

ในยุค 1870 โรงเรียนเอกชนในเครือของศาสนาคริสต์ ศาสนาพุทธได้เกิดขึ้นมากมาย โรงเรียนเหล่านี้ได้กลายมาเป็น**มหาวิทยาลัยเอกชนในปัจจุบัน** โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อเข้ายุค 1880 เมื่อญี่ปุ่นได้ประกาศใช้กฎหมายอาญาใหม่ ได้มีโรงเรียนเอกชนที่สอนกฎหมายเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โรงเรียนเอกชนเหล่านี้ในภายหลังได้กลายเป็นมหาวิทยาลัยเอกชนเช่นกัน **ดังนั้นการดำรงอยู่ของมหาวิทยาลัยโตเกียวในขณะนั้นคือการสร้างนักวิชาการเพื่อมาสอนวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก** คณะแพทยศาสตร์และส่วนหนึ่งของคณะวิทยาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยโตเกียวในสมัยนั้นถือได้ว่ามีมาตรฐานสูงที่สุดในประเทศ แต่สำหรับสาขาวิชาอื่นๆ นั้นยังมีโรงเรียนอื่นที่มีมาตรฐานสูงเช่นกันเปิดสอนอยู่ มหาวิทยาลัยโตเกียวในขณะนั้นยังไม่มีคณะวิศวกรรมศาสตร์และคณะเกษตรศาสตร์

ผู้ที่มาเรียนในโรงเรียนชั้นสูงเหล่านี้ส่วนใหญ่คือบรรดาบุตรหลานของชนชั้นนักรบ หลังจากการปฏิรูปสมัยเมจิสถานะพิเศษทางสังคมที่พวกเขาเคยมีมาได้ถูกทำลายลง และหนทางเดียวที่พวกเขาจะสร้างตนเองขึ้นมาใหม่ได้คือต้องเรียนรู้วิทยาการสมัยใหม่

2. การกำเนิดมหาวิทยาลัยแห่งชาติ Imperial University

อิโต ฮิโรบุมิ (伊藤博文, 1841-1909) นายกรัฐมนตรีคนแรกในสมัยเมจิ คือ 1 ใน 50 คนที่เป็น

คณะทูตไปดูงานในประเทศตะวันตกเป็นเวลา 1 ปี 9 เดือนในปี ค.ศ.1871 (เมจิ 4) และเมื่อกลับประเทศเขามีความรู้สึกอย่างมากว่าต้องเร่งรีบทำประเทศญี่ปุ่นให้เข้มแข็งเหมือนประเทศตะวันตกให้ได้ โมริ อาริโนริ ผู้ซึ่งเคยไปศึกษาในประเทศอังกฤษและเคยทำงานในรัฐนิวยอร์ก สหรัฐอเมริกา เมื่อกลับประเทศเขาได้รับการแต่งตั้งเป็นอุปทูตที่ประเทศจีนและอังกฤษ เมื่อเขาดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาคนแรกของญี่ปุ่น **เขาเคยเสนอให้ญี่ปุ่นใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาราชการ**หรือจากการที่เขาได้ไปพบเห็นว่าประเทศตะวันตกส่งเสริมให้เด็กผู้หญิงได้เรียนกันอย่างแพร่หลาย เขาจึงคิดให้ความสำคัญในเรื่องการศึกษาของเด็กผู้หญิงด้วย ซึ่งหลังจากนั้นก็ได้มีการส่งเด็กผู้หญิงไปเรียนที่ประเทศตะวันตก 5 คน โมริดำริว่าการที่ประเทศญี่ปุ่นจะพัฒนาไปได้นั้น สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ **"การศึกษา"** เขาจึงแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 กลุ่มคือ การศึกษาสำหรับกลุ่มชนชั้นผู้นำ และการศึกษาสำหรับประชาชนทั่วไป ในปี 1886 (เมจิ 19) จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติ 4 ฉบับคือ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแห่งชาติ (帝国大学令) พระราชบัญญัติโรงเรียนมัธยมศึกษา พระราชบัญญัติโรงเรียนประถมศึกษา และพระราชบัญญัติโรงเรียนฝึกหัดครู จากพระราชบัญญัตินี้ทำให้มหาวิทยาลัยโตเกียวได้เปลี่ยนชื่อเป็น Imperial University (帝国大学) โดยมีมหาวิทยาลัยเฉพาะด้าน 5 แห่งอยู่ในร่มเดียวกันคือ นิติศาสตร์ อักษรศาสตร์ วิทยาศาสตร์ แพทยศาสตร์ และวิศวกรรมศาสตร์ ในแต่ละมหาวิทยาลัยเฉพาะด้านจะมีอธิการบดีของตนเอง และมีอธิการบดี (総長) อีกหนึ่งคนที่คุมทั้ง 5 มหาวิทยาลัย ซึ่ง 5 มหาวิทยาลัยดังกล่าวในภายหลังได้กลายเป็นคณะของมหาวิทยาลัยโตเกียวในปัจจุบัน

ต่อมาในปี 1890 (เมจิ 23) มหาวิทยาลัยเกษตรกรรม (農科大学) ได้ถือกำเนิดขึ้น และอยู่ภายใต้ Imperial University เช่นกัน จะเห็นได้ว่า**มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นนั้นได้เริ่มมาจากการเป็นมหาวิทยาลัยเฉพาะด้านที่มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของตนเองมาก่อนทั้งสิ้น**ระยะเวลาเรียนของมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ใช้เวลาเรียน 4 ปี ส่วนมหาวิทยาลัยเฉพาะด้านอื่นๆ ใช้เวลาเรียน 3 ปี เน้นการสอนองค์ความรู้จากตะวันตกอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยร่มเงาจาก Imperial University และความรู้เหล่านี้ได้กระจายไปสู่โรงเรียนต่างๆ ในเวลาต่อมา

ปี 1897 (เมจิ 30) ได้ถือกำเนิด Imperial University ที่เกียวโต ทำให้ Imperial University แห่งแรกได้ถูกเปลี่ยนชื่อเป็น Tokyo Imperial University หลังจากนั้นก็ได้เกิด Imperial University อีก 5 แห่งในญี่ปุ่นได้แก่ Tohoku Imperial University (1907), Kyushu Imperial University (1911), Hokkaido Imperial University (1918), Osaka Imperial University (1931), Nagoya Imperial University (1939) และอีก 2 แห่งคือ Keijo Imperial University (1924), Taihoku Imperial University (1928) ในโซลและไทเปตามลำดับ จึงทำให้มี Imperial University รวมทั้งสิ้น 9 แห่ง

2.1 การกำเนิดโรงเรียนเตรียมมหาวิทยาลัย

ในสมัยเมจิได้มีเป้าหมายของการก่อตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อต้องการสร้างผู้บริหารระดับกลางเพื่อไปควบคุมดูแลด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การค้าและอื่นๆ กล่าวคือให้เป็นผู้ปฏิบัติงานจริง ในพระราชบัญญัติโรงเรียนมัธยมศึกษาได้กำหนดไว้ว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น (尋常中学校) เรียน 5 ปี และโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย (高等中学校) เรียน 3 ปี ในปี 1886 (เมจิ 19) ได้มีการจัดตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้น 5 แห่ง และเพิ่มเป็น 8 แห่งในเวลาต่อมา แต่เมื่อดำเนินการไประยะหนึ่งพบว่าโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเหล่านี้กลับมีบทบาทเป็นสถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐานในการ

ผลิตนักเรียนให้เรียนต่อใน Imperial University มากกว่าซึ่งไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์เดิมที่รัฐบาลได้ตั้งใจไว้

หลังจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการโมริถูกลอบสังหาร รัฐมนตรีอิโนะอุเอ โควาชิ (井上毅) ได้เป็นรัฐมนตรีว่าการต่อมา เขาได้ปฏิรูปโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายใหม่ โดยในปี 1894 (เมจิ 27) ได้มีการออก พระราชบัญญัติใหม่ให้โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายมีระยะเวลาเรียน 4 ปี จบหลักสูตรวิชาชีพเทียบได้เท่ากับจบระดับวิทยาลัยถือเป็นการสร้างมหาวิทยาลัยชั้นต่ำ (低級大学) เพื่อจุดประสงค์เร่งผลิตผู้ปฏิบัติงานจริงตามความต้องการของสังคม แต่ในท้ายที่สุดโครงการเหล่านี้ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะ Imperial University ต้องการผูกขาดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยแต่เพียงผู้เดียว จึงต่อต้านและไม่ต้องการให้มีมหาวิทยาลัยแบบอื่นเกิดขึ้น ดังนั้นโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายจึงเป็นเพียงโรงเรียนเตรียมเข้ามหาวิทยาลัยเช่นเดิม

เนื่องจาก Imperial University มีอำนาจมากจึงทำให้การเกิดของมหาวิทยาลัยทั่วไปเป็นไปได้ช้า กว่าจะเริ่มดีขึ้นก็หลังจากมีพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย (大学令) ในปี 1918 (ไทโช 7) ไปแล้ว

3. บทบาทของโรงเรียนสายวิชาชีพ (専門学校)

ในขณะที่ญี่ปุ่นต้องการทรัพยากรมนุษย์เพื่อทำงานในภาคอุตสาหกรรมจำนวนมากแต่โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายกลับเป็นทางผ่านเพื่อไปสู่มหาวิทยาลัย ทำให้จำนวนคนที่ต้องการยังไม่เพียงพอ ณ ขณะนั้นจึงมีโรงเรียนสายวิชาชีพที่เข้ามาช่วยผลิตคนให้แก่โรงงานอุตสาหกรรม แต่มีจำนวนโรงเรียนของเอกชนมากกว่าของรัฐบาล โรงเรียนเอกชนที่มีชื่อในสมัยนั้นคือ เคโอหงิจุขุ (慶応義塾) มีชื่อทางด้านเศรษฐศาสตร์ วาเซดะ (早稲田) มีชื่อด้านรัฐศาสตร์ หรือโรงเรียนเอกชนที่ทำหน้าที่เสมือนช่วยเสริมการเรียนการสอนของโรงเรียนรัฐหรือเป็นเสมือนโรงเรียนกวดวิชาเพื่อสอบรับคุณวุฒิต่างๆ ของรัฐ เป็นต้น โรงเรียนเอกชนเหล่านี้จึงเป็นที่รวมของเหล่าวัยรุ่นทั่วประเทศ กล่าวกันว่ามีมากกว่า 100 แห่ง อย่างไรก็ตามโรงเรียนสายวิชาชีพมีสถานะที่ต่ำต้อยเมื่อเทียบกับ Imperial University ผู้ที่จบจาก Imperial University เท่านั้นที่ได้รับสิทธิพิเศษ ยกตัวอย่างเช่น นักศึกษาที่จบด้านกฎหมายของ Imperial University จะได้รับการว่าจ้างให้เป็นผู้ฝึกงานของข้าราชการระดับสูงโดยไม่มีการสอบ แต่นักเรียนที่จบจากโรงเรียนสายอาชีพ ไม่ได้รับสิทธิแม้เพียงจะให้เข้าสอบหรือถ้าเป็นโรงเรียนของรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นผู้ที่เรียนอยู่จะได้รับการผ่อนผันในการเป็นทหาร แต่ถ้าเป็นโรงเรียนเอกชนจะไม่ได้รับการผ่อนผัน จะเห็นได้ว่าการศึกษาที่รัฐเป็นผู้จัดจะได้เปรียบกว่าการศึกษาที่เอกชนเป็นผู้จัด ฝ่ายการศึกษาของเอกชนพยายามสู้เพื่อให้ได้สิทธิบ้าง จนในท้ายที่สุดนักเรียนที่เรียนจบจากโรงเรียนกฎหมายเอกชนที่มีชื่อเสียงนั้นได้รับสิทธิในการสอบเพื่อเป็นผู้ฝึกงานข้าราชการระดับสูง แต่ถ้าเป็นผู้ฝึกงานของข้าราชการระดับกลางและระดับล่างก็ไม่ต้องสอบ แต่โรงเรียนที่เข้าข่ายในกรณีที่กล่าวนี้จะต้องรับการตรวจอย่างเข้มงวดจากกระทรวงศึกษาในเรื่องการสอบเข้าเรียน จำนวนเวลาเรียน หลักสูตร ส่วนสิทธิพิเศษในการเกณฑ์ทหารนั้น เมื่อมีพระราช-บัญญัติเกณฑ์ทหารในปี ค.ศ.1889 (เมจิ 22) สถานศึกษาเอกชนจึงได้รับสิทธิพิเศษเช่นกัน แต่ก็ยังมีเงื่อนไขต่างๆ มากมาย กรณีการได้มาของใบประกอบวิชาชีพครูมัธยมศึกษาก็เช่นกัน ถ้าเป็นนักศึกษาที่จบ Imperial University หรือจบจากโรงเรียนหลวงที่รัฐกำหนด กลุ่มนักศึกษาเหล่านี้จะได้บรรจุครูโดยไม่ต้องผ่านการสอบ ทำให้ฝ่ายโรงเรียนเอกชนเรียกร้องสิทธิ

บ้าง ดังนั้นในปี 1899 (เมจิ 32) การยกเว้นการสอบบรรจุครูจึงได้ขยายมาสู่โรงเรียนเอกชนแต่กระนั้นก็ยังมีเงื่อนไขต่าง ๆ กำกับตามมาด้วย

3.1 พระราชบัญญัติโรงเรียนสายวิชาชีพ (専門大学令)

โรงเรียนสายวิชาชีพจำนวนมากได้พยายามเรียกร้องขอยกระดับเป็นมหาวิทยาลัย แต่ถูกคัดค้านโดย Imperial University เพราะ Imperial University ต้องการผูกขาดความเป็นมหาวิทยาลัยไว้แต่ผู้เดียว โรงเรียนสายวิชาชีพที่มีชื่อเสียงในสมัยนั้นเช่น เคโอ วาเซดะ ก็ต้องการยกระดับเป็นมหาวิทยาลัย ช่วงนั้นโรงเรียนสายวิชาชีพเองยังไม่มีระบบรองรับความเป็นโรงเรียนที่ถูกกฎหมาย ดังนั้นในปี 1903 (เมจิ 36) จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติโรงเรียนสายวิชาชีพรับนักเรียนที่สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเข้าเรียน ดังนั้นถ้าไม่รวม Imperial University ก็ถือได้ว่าโรงเรียนสายวิชาชีพเป็นสถาบันการศึกษาชั้นสูง นอกจากนี้มีบางโรงเรียนที่สร้างแผนกเตรียมความพร้อม (予科) คล้าย ๆ โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อเตรียมยกฐานะของโรงเรียนสายวิชาชีพของตนเป็นมหาวิทยาลัย กล่าวอีกนัยหนึ่งคือ โรงเรียนสายวิชาชีพจะไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเดิมที่มีปัญหาอยู่มาก แต่สร้างสถานะของตนเองขึ้นมาใหม่ กระนั้นก็ตามก็ยังถูกเรียกว่าเป็นมหาวิทยาลัยชั้นต่ำ (低級大学) เพราะยังไม่ใช่มหาวิทยาลัยที่เป็นทางการ กล่าวคือในพระราชบัญญัติโรงเรียนสายวิชาชีพได้ให้โอกาสเป็นเพียงมหาวิทยาลัยชั้นต่ำที่ต้องอยู่ในความควบคุมของรัฐบาล สำหรับ**โรงเรียนสายวิชาชีพของหลวง** ที่รัฐบาลอนุมัติให้เป็นโรงเรียนที่ถูกกฎหมายนั้นมีโรงเรียนด้านการแพทย์ 5 แห่งคือ ชิบะ เซนได โอกายามา คานาซาวา นางาซากิ นอกจากนี้ยังมีโรงเรียนภาษาต่างประเทศโตเกียว โรงเรียนศิลปกรรมโตเกียวและโรงเรียนการดนตรีโตเกียว[4]

อนึ่ง โรงเรียนสายวิชาชีพเอกชนสาขากฎหมาย เศรษฐศาสตร์ ที่รัฐบาลอนุมัติให้เป็นโรงเรียนที่ถูกต้องตามกฎหมายมีดังนี้คือ

1. โตเกียวโฮงะขุอินไดงะขุ (東京法学院大学) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยชูโอ (中央大学)
2. มหาวิทยาลัยเมจิ (明治大学)
3. มหาวิทยาลัยโฮเซ (法政大学)
4. โรงเรียนวิชาชีพเกียวโตโฮเซ (京都法政専門学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยริทสุเมคัง (立命館大学)
5. โรงเรียนวิชาชีพคันไซโฮลิทสุ (関西法律学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยคันไซ (関西大学)
6. โรงเรียนเซนชู (専修学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยเซนชู (専修大学)
7. มหาวิทยาลัยเคโอหงิจุขุ (慶応義塾大学)
8. มหาวิทยาลัยนิฮง (日本大学)
9. มหาวิทยาลัยวาเซดะ (早稲田大学)

เป็นต้น

โรงเรียนด้านอักษรศาสตร์และศาสนา

10. เมจิกะคุอิน (明治学院)
11. อาโอยามากะคุอิน (青山学院)
12. โรงเรียนนิฮงโจะชิได (日本女子大学校)
13. โทฮกขุกะคุอิน (東北学院)
14. โรงเรียนวิชาชีพโดชิฉะ (同志社専門学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยโดชิฉะ (同志社大学) เป็นต้น

โรงเรียนที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเน้นการสอนวิทยาการต่างๆ ศิลปะและศาสนาของตะวันตก นอกจากนี้ยังมีการอนุมัติมหาวิทยาลัยที่สอนปรัชญาตะวันออก ศาสนาพุทธ และอนุมัติโรงเรียนที่สอนภาษาเอเชียและเอเชียปัจจุบัน ที่รู้จักกันดีในปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยทะคุโชขุ (拓殖大学) นอกจากนี้รัฐบาลยังมีการปรับปรุง**พระราชบัญญัติโรงเรียนเฉพาะด้านขึ้นมาใหม่** (実業学校令) โดยได้ยกระดับให้มีความสำคัญยิ่งกว่าโรงเรียนสายวิชาชีพที่มีอยู่ โรงเรียนเฉพาะด้านเหล่านี้เป็นของรัฐบาล เน้นการสอนด้านเกษตร อุตสาหกรรม ค้าขาย โรงเรียนเฉพาะด้านดังกล่าว เช่น

ด้านเกษตรกรรม

1. โรงเรียนเกษตรกรรมซัปโปโร (札幌農学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยฮอกไกโด (北海道大学)

2. โรงเรียนโมริโอกะโคโตโนริง (盛岡高等農林学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยอิวาเตะ (岩手大学)

ด้านอุตสาหกรรม

3. โรงเรียนโตเกียวโคโตโคเงียว (東京高等工業学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยโตเกียวโคเงียว (東京工業大学)

4. โรงเรียนโอซาก้าโคโตโคเงียว (大阪高等工業学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยโอซาก้า (大阪大学)

5. โรงเรียนเกียวโตโคโตโคเง (京都高等工芸学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยเกียวโตโคเงเซ็นอิ (京都工芸繊維大学)

ด้านการค้า

6. โรงเรียนโตเกียวโคโตโชเงียว (東京高等商業学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยฮิโตทสุบาชิ (一橋大学)

7. โรงเรียนโกเบโคโตโชเงียว (神戸高等商業学校) ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยโกเบ (神戸大学) เป็นต้น

หลังจากนั้นได้มีการสถาปนาโรงเรียนสายวิชาชีพเพิ่มขึ้นอีกกล่าวคือ

ปี 1903 (เมจิ 36) มีโรงเรียนวิชาชีพที่ผ่านการอนุมัติ 47 แห่ง

ปี 1910 (เมจิ 43) มีโรงเรียนวิชาชีพที่ผ่านการอนุมัติ 79 แห่ง

ปี 1916 (ไทโช 5) มีโรงเรียนวิชาชีพที่ผ่านการอนุมัติ 90 แห่ง

โรงเรียนสายวิชาชีพเหล่านี้พยายามจะต่อสู้เพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยแต่ก็ถูกต่อต้านจาก Imperial University มาโดยตลอด

หลังจากที่มีการออกพระราชบัญญัติ Imperial University ในปี 1886 ระบบโรงเรียนในสมัยเมจิสามารถสรุปได้ดังนี้คือ

สายที่ 1 ประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 5 ปี มัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปี Imperial University 3 ปี เป็นหลักสูตรสำหรับผลิตผู้นำระดับสูง

สายที่ 2 ประถมศึกษา 6 ปี มัธยมศึกษาตอนต้น 5 ปี โรงเรียนวิชาชีพ 3 ปี เป็นหลักสูตรสำหรับผลิตผู้นำระดับกลาง

สายที่ 3 เมื่อจบชั้นประถมศึกษา 6 ปีแล้วจึงเข้าสู่การศึกษาสำหรับคนทั่วไป

จะพบว่าสายที่ 1 จะเป็นสายที่รัฐบาลให้ความสำคัญมากที่สุดโดยเฉพาะคณะนิติศาสตร์ที่ได้รับสิทธิพิเศษมากที่สุด จากที่ได้กล่าวแล้วว่าผู้ที่จบ Imperial University จะได้รับราชการระดับสูงโดยไม่ต้องสอบ อย่างไรก็ตามระบบนี้ได้ถูกยกเลิกไปในปี 1893 (เมจิ 26) กระนั้นก็ตาม ผู้ที่จบ Imperial University ก็ยังได้รับการยกเว้นการสอบเบื้องต้น

(予備試験) ทำให้ผู้ที่จบ Imperial University ได้เปรียบในการสมัครเข้าทำงานเป็นข้าราชการระดับสูง แต่เมื่อเข้าสู่ยุคไทโช ผู้ที่จบจาก Imperial University จะเข้าทำงานภาคธุรกิจมากขึ้น เงินเดือนแรกเข้าของคนกลุ่มนี้จะได้รับสูงกว่าผู้ที่จบจากสถาบันอื่นเสมอ

หลังปี 1886 (เมจิ 19) มีโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของรัฐบาลกลางที่เชื่อมต่อกับ Imperial University จำนวน 10 แห่ง และจากสมัยไทโช (1912-1926) ถึงโชวะ (1926-1989) ช่วงก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มีโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของรัฐบาลกลาง 17 แห่ง ของรัฐบาลท้องถิ่นและเอกชน 7 แห่ง โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายเหล่านี้ในทางปฏิบัติกลายเป็นโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา เพื่อที่จะเข้า Imperial University โดยไม่มีการสอบและบรรดาโรงเรียนเหล่านี้จะเน้นการสอนภาษาต่างประเทศ คือ อังกฤษ เยอรมัน และฝรั่งเศส การเรียนรู้ในโรงเรียนจะครอบคลุมรอบด้านและมี**วิชาศึกษาทั่วไป**บรรจุอยู่ด้วย หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแบบเก่าได้ถูกยกเลิกและได้ถูกเปลี่ยนมาเป็นส่วนหนึ่งในมหาวิทยาลัยหรือสังกัดในโรงเรียนวิชาชีพ บทบาทใหม่ของโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแบบเก่าคือการมารับผิดชอบวิชาศึกษาทั่วไป แต่ในกรณีของมหาวิทยาลัยโตเกียวหนึ่งในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแบบเก่า ได้ถูกเปลี่ยนกลายเป็นคณะวิชาศึกษาทั่วไป (教養学部) รับผิดชอบวิชาศึกษาทั่วไปให้แก่มหาวิทยาลัยทั้งหมดใน 2 ปีแรก และขณะเดียวกันก็มีวิชาเอก (教養学科) เป็นของตนเองเรียนใน 2 ปีหลังแต่มีจำนวนนักศึกษาน้อย

4. ลักษณะพิเศษของการศึกษาระดับสูงของญี่ปุ่นก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2

การศึกษาระดับสูงของญี่ปุ่นในสมัยการทำประเทศให้เป็นสมัยใหม่นั้นมี Imperial University เป็นแกนกลางและมีโรงเรียนสายวิชาชีพคอยค้ำจุน การศึกษาใน Imperial University เน้นการนำไปใช้ได้จริง (実学主義) **ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของญี่ปุ่นที่ไม่พบในมหาวิทยาลัยของตะวันตก** โรงเรียนเฉพาะด้านสายวิชาชีพ ได้ให้ความสำคัญเรื่องการนำไปใช้ได้จริงมากยิ่งขึ้น มีการจำลองภาพในสถานศึกษาให้เห็นจริง เช่น ถ้าอยู่ในสาขาการค้าก็จะมีร้านจำลอง มีการส่งสินค้า การกำหนดราคา การผลิตสินค้า การดูแลโรงงาน เป็นต้น กล่าวคือสอนในรายละเอียดให้เห็นตัวอย่างจริง แต่**จุดบกพร่องคือ การที่มุ่งด้านการนำไปใช้ได้จริงมากเกินไปทำให้ช่วงนั้นไม่มีการใส่ใจความคิดและปรัชญาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความเจริญแบบตะวันตก กล่าวคือขาดการเรียนรู้จิตวิญญาณแบบตะวันตก**

ในสมัยเมจิ บรรดาเหล่านักรบซามูไรสูญสิ้นซึ่งอำนาจสิทธิพิเศษ การที่พวกเขาจะมีชีวิตรอดในสังคมได้นั้นพวกเขาต้องแสวงหาประวัติด้านการศึกษา (学歴) มาประดับตน ในขณะที่ชนชั้นพ่อค้าผู้มั่งคั่งไม่มีประเพณีในการแสวงหาความรู้มาแต่ดั้งเดิม

4.1 การยกระดับโรงเรียนสายวิชาชีพเป็นมหาวิทยาลัย

ปี 1894-95 (เมจิ 27-28) ได้เกิดสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับจีน หลังจากนั้น ปี 1904-05 (เมจิ 37-38) เกิดสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับรัสเซีย

จากการที่ญี่ปุ่นทำสงครามกับชาติอื่นอยู่ในขณะนั้นทำให้ญี่ปุ่นต้องการเพิ่มแสนยานุภาพ และส่งเสริมอุตสาหกรรมมากขึ้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเชี่ยวชาญในระดับ

สูง จากการที่รัฐเคยหวังพึ่งโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของรัฐบาล แต่ก็ไม่สามารถพึ่งได้เพราะโรงเรียนเหล่านี้กลายเป็นเพียงบันไดไปสู่ Imperial University เท่านั้น รัฐบาลจึงได้จัดประชุมครั้งใหญ่มีผู้เข้าร่วมประชุมจากหลายภาคส่วนรวม 50 คน ผลคือในปี 1918 (ไทโช 7) ได้มีการออกพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยและพระราชบัญญัติโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายขึ้น จากพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยนี้ได้มีการอนุญาตให้จัดตั้ง**มหาวิทยาลัยรวมหลายสาขา** (総合大学) และยังอนุญาตให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเฉพาะด้านได้อีก ทำให้มหาวิทยาลัยใหม่ๆ นอกเหนือจากเดิมซึ่งมีเพียง Imperial University เริ่มเกิดขึ้นในช่วงนี้เองที่โรงเรียนสายวิชาชีพเริ่มค่อยๆ ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย

ในปี 1918 (ไทโช 7) เช่นกัน รัฐบาลญี่ปุ่นนำโดยฮารา ทาคาชิ (原敬, 1856-1921) นายกรัฐมนตรีคนแรกที่เป็นนักการเมืองมาจากพรรคการเมืองได้ประกาศนโยบาย 4 ประการคือ

1. ส่งเสริมการป้องกันประเทศอย่างจริงจัง
2. ส่งเสริมการศึกษา
3. ส่งเสริมการกระตุ้นอุตสาหกรรม
4. สร้างระบบการคมนาคมทั่วประเทศ

นายฮาราได้วางแผน 6 ปี เริ่มตั้งแต่ปี 1919 (ไทโช 8) ที่จะขยายการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยให้เพิ่มมากขึ้น จากผลนี้ทำให้ Imperial University มีคณะใหม่เกิดขึ้น คณะที่มีอยู่แล้วก็ขยายให้ใหญ่ขึ้น โรงเรียนแพทย์ของรัฐบาล (官立) ก็ยกระดับให้เป็นมหาวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่เคยมีอยู่ 8 แห่งก็เพิ่มจำนวนขึ้นไปอีก นอกจากมหาวิทยาลัยของรัฐ (官立大学) ที่เพิ่มขึ้นแล้ว มหาวิทยาลัยเอกชนและมหาวิทยาลัยของจังหวัดเมือง (公立大学) ก็เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว แต่กรณีของมหาวิทยาลัยเอกชนกำหนดให้จดทะเบียนในนามมูลนิธิ ดังนั้นจึงต้องมีการจ่ายเงินเป็นการมัดจำ หรือเงินประกันให้แก่กระทรวงศึกษา กล่าวคือต้องจ่าย 5 แสนเยนต่อหนึ่งมหาวิทยาลัย ถ้ามีการเพิ่มจำนวนคณะต้องจ่ายคณะละ 1 แสนเยน ถ้าจะเปรียบเทียบ 5 แสนเยนในสมัยก่อนก็จะเท่ากับ 1 หมื่นล้านเยนในสมัยนี้

ณ จุดนี้จึงสรุปได้ว่า ขณะนั้นพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมี 2 ฉบับคือ พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยแห่งชาติ Imperial University ปี 1886 (เมจิ 19) และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ปี 1918 (ไทโช 7)

จำนวนนักศึกษาหลังจากที่มีการประกาศพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัย ปี 1918 เป็นดังนี้

ค.ศ.1918 (ไทโช 7) จำนวนนักศึกษา 9,000 คน

ค.ศ.1923 (ไทโช 12) จำนวนนักศึกษา 39,000 คน

ค.ศ.1928 (โชวะ 3) จำนวนนักศึกษา 62,000 คน

ค.ศ.1943 (ไชวะ 18) จำนวนนักศึกษา 105,000 คน

ในช่วงเดียวกันจำนวนนักเรียนในโรงเรียนสายวิชาชีพเป็นดังนี้คือ

ค.ศ.1918 จำนวนนักเรียน 49,000 คน
ค.ศ.1923 จำนวนนักเรียน 54,000 คน
ค.ศ.1928 จำนวนนักเรียน 85,000 คน
ค.ศ.1943 จำนวนนักเรียน 192,000 คน

จากข้อมูลที่ศึกษาจึงพอสรุปได้ว่าเหตุผลที่ทำให้มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นขยายเพิ่มขึ้นในช่วงตั้งแต่ยุคไทโชถึงยุคโชวะคือ

1. การวิจารณ์ตำหนิและต่อต้านการผูกขาดของ Imperial University

2. แรงกดดันจากสถานศึกษาเอกชนที่ประสงค์จะยกระดับตนเองให้เป็นมหาวิทยาลัย

3. ความต้องการของภาคอุตสาหกรรมที่ต้องการให้เพิ่มการผลิตทรัพยากรมนุษย์ที่มีความสามารถสูง

4. การตื่นตัวของท้องถิ่นที่ประสงค์สนองความต้องการในข้อ 3

5. การตื่นตัวของประชาชนที่ต้องการจะศึกษาต่อ

ปี 1945 เป็นปีที่ญี่ปุ่นแพ้สงคราม ณ เวลานั้นญี่ปุ่นมี Imperial University ในประเทศ 7 แห่ง มหาวิทยาลัยเฉพาะด้านของรัฐ (官立単科大学) 12 แห่ง มหาวิทยาลัยประจำจังหวัด เมือง (公立大学) 2 แห่ง มหาวิทยาลัยเอกชน 27 แห่ง รวมทั้งสิ้น 48 แห่ง

5. สภาพของมหาวิทยาลัยระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2

ปี 1941 (โชวะ 16) ซึ่งเป็นช่วงสงครามโลก ความต้องการบุคลากรสายวิศวกรรมและวิทยาศาสตร์มีเพิ่มมากขึ้น และมีเสียงเรียกร้องให้ลดการผลิตบุคลากรสายมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ลง

ปี 1941 เป็นปีที่ญี่ปุ่นและสหรัฐอเมริกาทำสงครามกัน ทำให้กระทรวงศึกษาต้องประกาศลดจำนวนปีในการเรียนในมหาวิทยาลัย โรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและโรงเรียนสายวิชาชีพ ปี 1942 รัฐบาลอนุญาตให้นักศึกษามหาวิทยาลัยปีสุดท้ายจบการศึกษาได้เร็วกว่าปกติเพื่อให้นักศึกษาไปช่วยรบในสงคราม ปี 1943 ได้มีการประกาศยกเลิกการผ่อนผันการเป็นทหารของนักศึกษา ดังนั้นนักศึกษาสายศิลป์ที่มีอายุครบ 20 ปีบริบูรณ์ต้องไปเป็นทหารบกและทหารเรือ ปี 1944 ลดอายุการเข้าเป็นทหารมาที่ 19 ปี จากข้อมูลพบว่าทหารนักเรียนเหล่านี้มีจำนวนประมาณ 130,000 คน ปี 1944 ได้มีการเกณฑ์นักศึกษาไปเป็นกำลังพลทำให้ไม่มีนักศึกษาอยู่ในมหาวิทยาลัย ระหว่างสงครามตึกเรียนในมหาวิทยาลัยถูกทิ้งระเบิด ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่าช่วงสงครามโลกการศึกษาในมหาวิทยาลัยได้พังพินาศลง กว่านักศึกษาจะได้กลับเข้ามาเรียนอีกครั้งก็หลังจากสงครามสิ้นสุดไปแล้วคือปี 1945 (โชวะ 20)

6. การปฏิรูปมหาวิทยาลัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ปี 1945 เป็นปีที่สิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบบการศึกษาของญี่ปุ่นได้เปลี่ยนเป็น 6.3.3.4 หมายถึงระดับประถมศึกษา 6 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 3 ปี ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 3 ปีและระดับมหาวิทยาลัย 4 ปี การศึกษาระดับสูงจากอดีตที่มีหลากหลายรูปแบบก็ได้เปลี่ยนเป็นมหาวิทยาลัยระบบเดียว เหตุผลที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วนั้นเนื่องจากนายพลแม็กอาเธอร์เป็นผู้สั่งการให้มีการปฏิรูปการศึกษาโดยยึดนโยบายประชาธิปไตย สิ่งที่เปลี่ยนไปอย่างมากมี 2 ประการคือ

1. ก่อนสงครามรัฐบาลเป็นผู้กำหนดนโยบายการศึกษาทั้งหมด แต่หลังสงครามตามรัฐธรรมนูญใหม่นั้น อำนาจในการกำหนดนโยบายอยู่ที่ประชาชนโดยผ่านการร่างกฎหมายที่ผ่านความเห็นชอบของรัฐสภาและรัฐบาลก็ปฏิบัติตามนโยบายนั้น

2. ระบบโรงเรียนเปลี่ยนจากระบบหลายแท่งที่มีความซ้ำซ้อนมาเป็นระบบแท่งเดียวคือ 6.3.3.4

การประชุมร่วมระหว่างสหรัฐอเมริกากับญี่ปุ่นนั้น ฝ่ายญี่ปุ่นมีคณะกรรมการ 29 คน สหรัฐอเมริกามี 27 คน สาระสำคัญของการประชุมมี 3 ประการคือ 1. เสนอให้มีระบบคณะกรรมการการศึกษาที่มาจากการเลือกตั้ง 2. ไม่มีการแบ่งแยกโรงเรียนหญิงชาย 3. เป็นระบบการศึกษาแท่งเดียว คือ 6.3.3 รายงานการประชุมนี้เขียนลงในกระดาษ A4 บรรจุหน้าละ 400 คำ จำนวน 220 หน้า ใช้เวลาสำรวจและจัดทำทั้งสิ้น 24 วัน

หลังจากนั้นมีการตั้งคณะกรรมการปฏิรูปการศึกษาขึ้นมาใหม่แทนคณะกรรมการชุดเดิม ซึ่งชุดใหม่นี้ทำงานถึงปี 1952 หลังจากนั้นจึงมีคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (中央教育審議会) เรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน การปฏิรูปการศึกษาหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ที่ถูกกำหนดโดยสหรัฐอเมริกานั้นได้ให้ความสำคัญเรื่องความเป็นประชาธิปไตย ยกเลิกระบบการควบคุมโดยข้าราชการ กระจายอำนาจการปกครองและการให้ความสำคัญต่อการฟังความเห็นของประชาชน

6.1 มหาวิทยาลัยระบบเดียว

หลังสงครามทั้ง Imperial University และมหาวิทยาลัยอื่นๆ ได้ถูกกำหนดให้อยู่ในระบบการเรียน 4 ปีเท่ากันหมด

เบื้องหลังของการเปลี่ยนระบบการศึกษาเป็น 6.3.3.4 นั้นไม่ใช่ทางฝ่ายสหรัฐอเมริกาเป็นผู้กำหนดฝ่ายเดียว ฝ่ายญี่ปุ่นก็ร่วมกำหนดและผลักดันให้เป็นเช่นนั้นด้วย โดยเฉพาะการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยที่นักวิชาการชั้นแนวหน้าของญี่ปุ่นกลุ่มหนึ่งต้องการให้ยกเลิกโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแบบเก่าและต้องการให้ยกระดับโรงเรียนสายวิชาชีพให้เป็นมหาวิทยาลัย นอกจากนี้ 7 ปีที่ญี่ปุ่นตกอยู่ภายใต้การปกครองของสัมพันธมิตร GHQ (General Headquarters) ได้มีนโยบายให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ไม่สามารถมีกองทัพได้และบังคับให้ญี่ปุ่นเป็นประเทศดำรงอยู่ในระบอบประชาธิปไตย ไม่อนุญาตให้มีการสอนศาสนาชินโต วิชายูโด และเคนโด เพราะถูกมองว่าเป็นการฝึกในทางทหาร ตำราประวัติศาสตร์ภูมิศาสตร์ต้องผ่านการยอมรับจาก GHQ ก่อนจึงจะนำมาใช้ได้ มีการคัดกรองครู อาจารย์ใหม่ทั้งหมดและครูบางคนถูกให้ออก

ช่วงหลังสงครามใหม่ๆ ญี่ปุ่นมีจำนวนมหาวิทยาลัย 48 แห่งเมื่อมีการเปลี่ยนเป็นระบบ 4 ปี ในปี 1949 ทำให้มีมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้นเป็น 180 แห่ง แบ่งเป็นมหาวิทยาลัยรัฐ 70 แห่ง มหาวิทยาลัยจังหวัด เมือง 18 แห่ง มหาวิทยาลัยเอกชน 92 แห่ง

หลังจากที่มีการเปลี่ยนแปลงให้เป็นมหาวิทยาลัยระบบเดียวรัฐมีนโยบายหนึ่งจังหวัดหนึ่งมหาวิทยาลัย แต่มี 6 จังหวัดในญี่ปุ่นที่มีมหาวิทยาลัยมากกว่า 1 แห่ง ซึ่ง 6 จังหวัดที่กล่าวนี้ทั้งหมดเป็นถิ่นที่ตั้งของ Imperial University ทั้งสิ้น

กล่าวโดยสรุปคือความคิดพื้นฐานของการปฏิรูปมหาวิทยาลัยหลังสงครามได้มีการยกระดับโรงเรียนสายวิชาชีพให้สูงขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยในขณะเดียวกันก็เป็นการลดอำนาจมหาวิทยาลัยระบบเก่าลง ซึ่งในที่นี้หมายถึง Imperial University ไม่ให้มีอำนาจผูกขาดดังแต่ก่อน

สำหรับมหาวิทยาลัยเอกชนนั้นการขอจัดตั้งมหาวิทยาลัยได้มีการยกเลิกระบบเงินมัดจำเงินทุนจึงทำให้การขอจัดตั้งมหาวิทยาลัยไม่ยุ่งยากดังแต่ก่อน และเมื่อมีระบบการศึกษาสมัยใหม่ ได้มีการจัดตั้งสมาคมมหาวิทยาลัยเอกชนแห่งประเทศญี่ปุ่น (日本私立大学協会) แต่ในปี 1951 มีมหาวิทยาลัยเอกชนเก่าแก่ 12 แห่งที่ได้แยกตัวไปตั้งสมาพันธ์มหาวิทยาลัยเอกชนแห่งประเทศญี่ปุ่น (日本私立大学連盟) มหาวิทยาลัย 12 แห่งเหล่านี้ได้แก่ เคโอ วาเซดะ นิฮง เมจิ ชูโอ โดชิฉะ และริทสุเมคัง เป็นต้น ปัจจุบันสมาชิกของสมาพันธ์มี 126 แห่ง คิดเป็น 22% ของมหาวิทยาลัยเอกชนทั้งหมดแต่มีนักศึกษา 50% ของนักศึกษาที่เรียนในมหาวิทยาลัยเอกชนทั้งหมด ส่วนสมาชิกของสมาคมมหาวิทยาลัยเอกชนแห่งประเทศญี่ปุ่นมี 373 แห่ง คิดเป็น 68% แต่ส่วนใหญ่จะเป็นมหาวิทยาลัยในระบบใหม่และเป็นมหาวิทยาลัยขนาดเล็ก

6.2 ปัญหาของมหาวิทยาลัยระบบใหม่

1. มหาวิทยาลัยรูปแบบเดียว

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ระบบการศึกษาระดับสูงของญี่ปุ่นจะมีหลายรูปแบบ หลายจุดประสงค์ แต่หลังสงครามทุกอย่างได้ถูกทำให้เป็นระบบเดียว และมีการนำกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไปเข้ามาไว้ในหลักสูตร ที่ได้กล่าวว่าเป็นมหาวิทยาลัย**รูปแบบเดียวนั้น**หมายถึง กลุ่มที่ 1 วิชาศึกษาทั่วไปที่แบ่งเป็นมนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ และกลุ่มที่ 2 วิชาเฉพาะนั้น มีการกำหนดหน่วยกิตในการลงเรียน และทุกมหาวิทยาลัยใช้รูปแบบนี้เหมือนกันทั้งหมด

2. หลักสูตรที่มีวิชาศึกษาทั่วไป

การจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นหลังสงคราม ญี่ปุ่นได้ถูกบังคับให้บรรจุวิชาศึกษาทั่วไปเข้าไว้ในหลักสูตรปริญญาตรี ทำให้มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นต้องจัดการเรียนการสอนเป็น 2 ส่วนคือ ส่วนแรก เป็นการเรียนในกลุ่มวิชาศึกษาทั่วไป ส่วนที่ 2 เป็นการเรียนวิชาเฉพาะ อันที่จริงมหาวิทยาลัยแบบเก่าก่อนสงครามของญี่ปุ่นนั้นจะเรียนวิชาศึกษาทั่วไปในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายแบบเก่า และเรียนวิชาเฉพาะในมหาวิทยาลัย 3 ปี ส่วนตามโรงเรียนสายวิชาชีพจะไม่มีการเรียนวิชาศึกษาทั่วไป

มหาวิทยาลัยโตเกียวจะมีลักษณะพิเศษกว่ามหาวิทยาลัยอื่นคือมีคณะวิชาศึกษาทั่วไปด้วย (教養学部) คณะนี้นอกจากจะรับผิดชอบวิชาศึกษาทั่วไปของมหาวิทยาลัยทั้งหมดแล้ว ยังรับผิดชอบสอนนักศึกษาวิชาเอกของคณะวิชาศึกษาทั่วไปอีกด้วย

การนำวิชาศึกษาทั่วไปเข้ามาในหลักสูตรได้มีข้อวิพากษ์ในหมู่นักวิชาการญี่ปุ่นว่าการเรียนการสอนวิชาศึกษาทั่วไปทำให้เวลาที่จะเรียนวิชาเฉพาะลดน้อยลง วิชาศึกษาทั่วไปที่แบ่งเป็น 3 ด้านนั้น ได้มีการบังคับว่าต้องเรียนด้านละ 12 หน่วยกิต เรียนในห้องใหญ่ที่มีนักศึกษามาก เนื้อหาวิชาเหมือนเป็นการสอนทบทวนในสิ่งที่เรียนมาในชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย นอกจากนี้ผู้ที่สอนวิชาศึกษาทั่วไปคือครูมัธยมศึกษาตอนปลายแบบเก่า หรือครูที่เคยสอนในโรงเรียนฝึกหัดครู ทำให้ถูกมองว่าเป็นอาจารย์ระดับต่ำ เนื่องจากอาจารย์กลุ่มนี้ไม่ได้รับผิดชอบบัณฑิตศึกษา เงินเดือนที่ได้รับจึงต่ำกว่าอาจารย์มหาวิทยาลัยปกติ

ในขณะที่ฝ่าย CIE[5] มองว่าในระดับปริญญาตรีควรให้เรียนเฉพาะวิชาศึกษาทั่วไปและเรียนวิชาเฉพาะในระดับปริญญาโท แต่ญี่ปุ่นมีจุดยืนว่าในระดับปริญญาตรีควรเรียนวิชาเฉพาะอย่างเดียวเหมือนมหาวิทยาลัยแบบเก่าก่อนสงคราม ในท้ายที่สุดญี่ปุ่นรับนโยบายวิชาศึกษาทั่วไปของ CIE มาเพียงครึ่งเดียว คือให้นักศึกษาลงเรียนในระดับปริญญาตรี 2 ปีแรก และ 2 ปีหลังให้ลงเรียนวิชาเฉพาะ

3. การบริหารจัดการ

ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นมีระบบปกครองกันเองภายใต้**คณะประชุมศาสตราจารย์** (教授会) คณะประชุมนี้มีบทบาทสำคัญในการควบคุมดูแลหลักสูตรและบริหารการศึกษาในระดับปริญญาตรี มีอำนาจมากในการตัดสินนโยบายต่างๆ ในคณะหรือมหาวิทยาลัย มีอำนาจในการคัดเลือกบุคลากร คณะประชุมศาสตราจารย์ยังดำรงสืบทอดต่อมาแม้หลังสงครามแล้ว อนึ่งคำว่าคณะประชุมศาสตราจารย์นั้น ในทางปฏิบัติไม่ได้มีเฉพาะผู้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์เท่านั้น ในปัจจุบันมีเพียงแห่งเดียวในมหาวิทยาลัยญี่ปุ่นที่คณะประชุมมีเฉพาะศาสตราจารย์ คือคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยโตเกียว อนึ่งการประชุมของคณะประชุมศาสตราจารย์นี้แม้จะเป็นการประชุมรวมกันทั้งหมดแต่มีบางวาระที่ผู้ที่มีตำแหน่งทางวิชาการต่ำกว่าจะต้องออกจากที่ประชุม บางวาระก็เป็นการประชุมเฉพาะศาสตราจารย์เท่านั้น

โยชิดะ ชิเงรุ (吉田茂) นายกรัฐมนตรีสมัยหลังสงครามได้จัดตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาอย่างไม่เป็นทางการเพื่อที่จะปรับปรุงคำสั่งในการบริหารราชการ คณะกรรมการชุดนี้ได้เสนอแผนปฏิรูปไว้

ในปี 1951 ว่าจะต้องปรับปรุงเรื่องระบบการศึกษาที่มีลักษณะเป็นรูปแบบเดียวใหม่อีกครั้ง นอกจากนี้ได้เสนอการให้ความสำคัญกับการศึกษาสายอาชีพให้มากขึ้น

ในช่วงนั้นมีสงครามคาบสมุทรเกาหลี (1950-1953) ทำให้โรงงานผลิตอาวุธยุทโธปกรณ์เฟื่องฟูในโลกของอุตสาหกรรมญี่ปุ่นได้มีการเรียกร้องให้มีการผลิตช่างระดับกลางเพิ่มมากขึ้น ผลคือนอกจากมีระบบการศึกษาปกติคือ 6.3.3.4 แล้วยังมีโรงเรียนสายวิชาชีพชั้นสูง 5 ปีเกิดขึ้นโดยในปี 1962 มีโรงเรียนประเภทนี้ 19 แห่ง (รัฐบาล 12 แห่ง จังหวัด เมือง 2 แห่ง และเอกชน 5 แห่ง) และในปี 1964 มีวิทยาลัยที่ใช้เวลาในการศึกษา 2 หรือ 3 ปีเกิดขึ้นตามมา

7. การเปลี่ยนแปลงในมหาวิทยาลัยตั้งแต่ปี 1960-1990

เมื่อญี่ปุ่นเข้าสู่ยุคการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจระดับสูงในช่วงปี 1960-1975 ช่วงเวลา 15 ปีนี้มีผู้เข้าเรียนต่อในมหาวิทยาลัยเพิ่มมากขึ้นถึง 3 เท่า ทำให้จำนวนที่นั่งเรียนในมหาวิทยาลัยไม่เพียงพอกับจำนวนผู้ที่ต้องการเรียน เกิดการแข่งขันสูงในการสอบเข้ามหาวิทยาลัย

7.1 การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษาในมหาวิทยาลัย

การเพิ่มขึ้นของจำนวนนักศึกษาช่วงที่เห็นเด่นชัดคือ ช่วง 1960-1970 เมื่อดูจากยอดตัวเลขรวมของจำนวนผู้ที่เข้ามหาวิทยาลัย และวิทยาลัยปรากฏว่าในระยะเวลา 10 ปี (1960-1970) จำนวนนักศึกษาเพิ่มจาก 710,000 คน เป็น 1,670,000 คน เมื่อคิดเป็นร้อยละของผู้ที่เข้าเรียนในมหาวิทยาลัยและวิทยาลัยได้เพิ่มจาก 10.3% เป็น 23.6% เมื่อแยกตามประเภทของมหาวิทยาลัย และวิทยาลัยพบว่า ในส่วนของรัฐเพิ่ม 59% จังหวัด เมืองเพิ่ม 67% เอกชนเพิ่ม 74% ซึ่งหมายถึง การศึกษาในระดับที่สูงกว่ามัธยมศึกษาตอนปลายของญี่ปุ่นได้เปลี่ยนจากการศึกษาสำหรับกลุ่มชนชั้นสูงของสังคมไปสู่การศึกษาสำหรับคนทั่วไปในสังคม ค่าเล่าเรียนในยุค 1960 นั้น มหาวิทยาลัยของรัฐและเอกชนจะแตกต่างกัน 10 เท่า แต่หลังจากนั้นความแตกต่างค่อยๆ ลดลง (ในปัจจุบันจะแตกต่างกันประมาณ 1:2) และตั้งแต่ปี 1968 กระทรวงศึกษาได้เริ่มให้เงินช่วยเหลือแก่มหาวิทยาลัยเอกชนปีละ 3,000 ล้านเยน เป็นเงินช่วยเหลือสำหรับค่าบริหารจัดการในมหาวิทยาลัย แต่ไม่รวมค่าจ้างพนักงานมหาวิทยาลัย

ช่วง 1960-1970 มหาวิทยาลัยเอกชนได้ขยายตัวเพิ่มมากขึ้น แต่มหาวิทยาลัยเอกชนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะกระจุกตัวที่เมืองใหญ่ ไม่กี่เมือง ขณะที่มหาวิทยาลัยของรัฐได้กระจายไปทั่วประเทศ และตั้งแต่ปี 1970 มหาวิทยาลัยเอกชนได้รับเงินช่วยเหลือเพิ่มเป็นปีละ 13,200 ล้านเยน โดยได้รับอนุญาตให้รวมค่าจ้างพนักงานมหาวิทยาลัยเข้าไว้ด้วย[13]

7.2 การเพิ่มขึ้นของนักศึกษาสายวิทยาศาสตร์และสายวิศวกรรมศาสตร์

ภาคอุตสาหกรรมได้เรียกร้องให้มหาวิทยาลัยเพิ่มการผลิตนักศึกษาสายวิศวกรรมและวิทยาศาสตร์ให้มากขึ้น ดังนั้นปี 1957 กระทรวงศึกษาได้วางแผนเพิ่มการผลิตนักศึกษาใน 2 สาขานี้อีก 8,000 คน โดยเป้าหมายนี้ทำได้สำเร็จใน 3 ปี

ปี 1960 นายกรัฐมนตรี อิเคดะ ฮายาโตะ (池田勇人, 1899-1965) ได้ประกาศแผนการเพิ่มรายได้ให้แก่ประชาชน ในแผนนี้มีการคาดการณ์ไว้ว่าอาจจะมีการขาดแคลนทรัพยากรมนุษย์ด้านเทคโนโลยีอย่างมาก ดังนั้นเพื่อจัดการปัญหาดังกล่าว กระทรวงศึกษาได้วางแผนเพิ่มการผลิตนักศึกษาสาขาวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์เพิ่มอีกจำนวน

20,000 คน โดยเริ่มแผนในปี 1961 โครงการนี้ได้ทำสำเร็จใน 3 ปีเช่นกัน ประกอบกับในช่วงนั้นเด็กที่เกิดหลังสงครามซึ่งมีเป็นจำนวนมากกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย ดังนั้นเพื่อรองรับจำนวนเด็กเหล่านี้จึงได้มีการออกมาตรการเพิ่มจำนวนการรับนักศึกษาตั้งแต่ปี 1965 โดยเฉพาะในมหาวิทยาลัยของรัฐได้เพิ่มการรับนักศึกษามากขึ้นในสายวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ จากแผนเพิ่มการผลิตนักศึกษา 2 ครั้งดังกล่าวทำให้ในช่วง 10 ปี (1958-1968) มหาวิทยาลัยได้เพิ่มจำนวนการรับนักศึกษาดังนี้ คือ สายสังคมศาสตร์มนุษยศาสตร์เพิ่ม 18% สายวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์เพิ่ม 100%

จากการที่มหาวิทยาลัยของรัฐไม่ค่อยเพิ่มจำนวนการผลิตนักศึกษาสายสังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ ทำให้กลุ่มมหาวิทยาลัยเอกชนประสงค์นำนโยบายนี้ไปเพิ่มจำนวนการรับเข้า เพื่อความอยู่ได้อย่างมีเสถียรภาพในมหาวิทยาลัยของตน

ในยุค 1960 กระทรวงศึกษาพยายามจะเข้ามาควบคุมมหาวิทยาลัยแต่ไม่สำเร็จ เพราะมหาวิทยาลัยต่อต้านและต้องการความเป็นอิสระในการบริหารจัดการ

ความขัดแย้งในมหาวิทยาลัย (大学紛争)

ปี 1965 ได้มีเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ที่ได้มีการจารึกไว้คือ มีความขัดแย้งระหว่างนักศึกษาและมหาวิทยาลัยเกิดขึ้น โดยเริ่มจากมหาวิทยาลัยเคโอที่ได้มีการปรับค่าเล่าเรียนสูงขึ้นมากจึงเกิดการประท้วงขึ้น พอปีต่อมานักศึกษาจากที่ต่างๆ ได้ปิดล้อมมหาวิทยาลัยวาเซดะ เมจิ ชูโอ หลังจากนั้นนักศึกษาได้พยายามไปปิดกั้นสนามบินฮาเนดะเพื่อไม่ให้นายกรัฐมนตรีซาโต้ เอสะขา (佐藤栄作, 1901-1975) ไปเยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และสหรัฐอเมริกา ทำให้เกิดการปะทะกับตำรวจมีผู้บาดเจ็บและเสียชีวิต ปี 1968 ได้เกิดการประท้วงขึ้นที่มหาวิทยาลัยนิฮง และมหาวิทยาลัยโตเกียว ตำรวจได้สลายการประท้วงที่หอประชุมใหญ่ในมหาวิทยาลัยโตเกียว ทำให้การประท้วงขยายไปที่มหาวิทยาลัยเกียวโต ผลจากการประท้วงทำให้มหาวิทยาลัยของรัฐ 3 แห่งคือ มหาวิทยาลัยโตเกียว มหาวิทยาลัยโตเกียวไกโคขุโหงะ (東京外国語大学) และมหาวิทยาลัยโตเกียวเคียวอิขุ (東京教育大学) ต้องหยุดการสอบเข้ามหาวิทยาลัยสำหรับปีการศึกษา 1969 และแม้ว่าจะถูกมองว่าเป็นการต่อสู้ของแนวคิดฝ่ายซ้ายใหม่ก็ตาม แต่ก็เป็นการฟ้องว่า การที่แต่ละคณะมีอิสระในการปกครองตนเองนั้นคณะได้ถูกมองว่าล้มเหลวในการบริหารจัดการอย่างสิ้นเชิง

7.3 โครงการสร้างมหาวิทยาลัยรูปแบบใหม่

ทศวรรษ 1970 รัฐบาลได้สร้างมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยในรูปแบบใหม่ขึ้นหลายแห่งดังนี้

1. สร้างมหาวิทยาลัยทสุคุบะ ในปี 1973 โดยมีโครงสร้างใหม่คือ

1) เปลี่ยนชื่อคณะจากกะคุบุ (学部) เป็นกักเค (学系) ซึ่งหมายถึงสายวิจัย สำหรับในส่วนที่เกี่ยวกับการเรียนการสอนจะเรียกเป็นกะคุกุน (学群) กะคุรุย (学類) นอกจากนี้ยังมีบัณฑิตศึกษาทั้งระดับปริญญาโทและปริญญาเอก

2) มีอธิการบดี 1 คน รองอธิการบดี 5 คน

3) มีซังโยะไค (参与会) หรือกลุ่มคณะทำงานเพื่อรับฟังความเห็นจากบุคคลภายนอก

2. เพิ่มมหาวิทยาลัย (คณะ) แพทยศาสตร์ให้กับจังหวัดที่ยังไม่มี

ปี 1973-1979 ได้มีการเพิ่มมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ของรัฐหรือคณะแพทยศาสตร์รวมทั้งสิ้น 16 แห่ง

3. สร้างมหาวิทยาลัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (技術科学大学) ในปี 1976 ที่เมืองนางาโอกะและเมืองโทโยฮาชิ เพื่อรองรับผู้ที่จบจากโรงเรียนวิชาชีพชั้นสูงให้เข้ามาเรียนในชั้นปีที่ 3 หรือ 4 และปริญญาโทได้

4. สร้างมหาวิทยาลัยวิชาการการศึกษาในปี 1978 ที่จังหวัดเฮียวโหงะ (兵庫) และที่เมืองโจเอทสุ (上越) เพื่อรองรับครูประจำการให้เข้ามาเรียนระดับปริญญาโทและได้สร้างเพิ่มอีก 1 แห่งที่เมืองนารุโตะ (鳴門) ในปี 1981

5. สร้างมหาวิทยาลัยโตะโชะคังโจโฮ (図書館情報大学) ในปี 1979 แต่ปัจจุบันได้ถูกยุบรวมกลายเป็นคณะหนึ่งของมหาวิทยาลัยทสุคุบะ

6. สร้างมหาวิทยาลัยการกีฬาคาโนะยะ (鹿屋体育大学) ในปี 1981

7. เปิดการสอนที่มหาวิทยาลัยระบบทางไกลอีกครั้ง (放送大学) ในปี 1983 หลังจากที่เคยเป็นปัญหามานาน

8. สร้างสถาบันค้นคว้า ทดลองและวิจัยที่เป็นสถาบันร่วมให้มหาวิทยาลัยเข้ามาใช้ประโยชน์ร่วมกันได้ สถาบันเหล่านี้ได้เป็นหลักในการค้นคว้าทดลองด้านเทคโนโลยีล้ำหน้า และมีการวิจัยร่วมกับนานาประเทศทั่วโลก สถาบันดังกล่าวได้แก่

- 高エネルギー加速器研究機構 (Institute of High Energy 1971) เมืองทสุคุบะ
- 国文学研究資料館 (National Institute of Japan Literature) กรุงโตเกียว
- 国立極地研究所 (National Institute of Polar Research) กรุงโตเกียว
- 国立民族学博物館 (National Museum of Ethnology 1974) เมืองโอซาก้า
- 令子科学研究所 (Strategic Research Program for Brain Sciences 1975) มหาวิทยาลัยโอกาซากิ จังหวัดไอจิ
- 基礎生物学研究所 (National Institute for Basic Biology) เมืองโอกาซากิ จังหวัดไอจิ
- 生理学研究所 (National Institute for Physiological Sciences) เมืองโอกาซากิ จังหวัดไอจิ

หลังจากปี 1980 ไปแล้ว กระทรวงศึกษาก็ได้อนุมัติงบประมาณลงทุนให้แก่สถาบันดังกล่าวนี้มากยิ่งขึ้น

7.4 การขยายตลาดการศึกษามหาวิทยาลัย

ในช่วงปี 1976-1986 รัฐบาลมีนโยบายให้ความสำคัญเรื่องคุณภาพการศึกษาในมหาวิทยาลัย โดยรัฐบาลได้พยายามควบคุมปริมาณการผลิตโดยไม่ให้มีการเปิดมหาวิทยาลัยใหม่ในเมืองใหญ่ ทำให้ตลาดการศึกษามหาวิทยาลัยค่อนข้างหยุดนิ่ง แต่เมื่อเข้าสู่ยุค 1986-1992 เยาวชนกลุ่มอายุ 18 ปีมีมากกว่า 2 ล้านคน กลุ่มนี้คือ baby boom รุ่นที่ 2 อัตราการเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยจากที่ได้มีการคาดการณ์ไว้ว่าประมาณ 35% แต่ในช่วงนี้ได้เพิ่มขึ้นถึงเกือบ 40% กระทรวงศึกษาธิการจึงไม่สามารถควบคุมปริมาณการผลิตได้อีกต่อไป ในช่วงนี้จึงมีการปล่อยให้เพิ่มจำนวนการรับเข้ามหาวิทยาลัยโดยยอมให้มีการเปิดมหาวิทยาลัยเอกชนใหม่เพื่อให้มหาวิทยาลัยเอกชนช่วยรับภาระนี้ไป

บทสรุป

จากที่กล่าวมาทั้งหมดสามารถสรุปได้ดังนี้คือ รัฐบาลในสมัยเมจิต้องการให้การศึกษาแก่ประชาชนเพื่อจุดประสงค์ต้องการสร้างประเทศให้ทันสมัยตามแบบตะวันตก กลยุทธ์หนึ่งที่รัฐบาลเมจิกระทำคือ การส่งกลุ่มผู้นำระดับประเทศจำนวน 50 คน เป็นคณะทูตไปดูงานที่ประเทศในแถบยุโรปและสหรัฐอเมริกาในปี 1871 เป็นระยะเวลา 1 ปี 9 เดือน ซึ่งไม่เคยมีประเทศใดในโลกในสมัยนั้นทำเช่นนี้มาก่อน ยิ่งไป

กว่านั้นการคัดเลือกบุคคลจำนวน 50 คนนี้ใช้วิธีการจัดสอบจากทั่วประเทศเพื่อที่จะได้กลุ่มผู้นำที่มีความสามารถจริง

มหาวิทยาลัยของญี่ปุ่นได้เริ่มจากการเป็น**มหาวิทยาลัยเฉพาะด้าน**ที่มีความเข้มแข็งในการบริหารจัดการของตนเองมาก่อนทั้งสิ้น มหาวิทยาลัยแห่งแรกของญี่ปุ่นคือ มหาวิทยาลัยโตเกียวเน้นสอนวิทยาการสมัยใหม่จากตะวันตก การดำรงอยู่ของมหาวิทยาลัยโตเกียวในขณะนั้นคือ การสร้างนักวิชาการเพื่อมาสอนวิทยาการสมัยใหม่ของตะวันตก มหาวิทยาลัยโตเกียวจึงไม่ใช่เป็นศูนย์รวมของวิทยาการของประเทศและไม่ใช่เป็นที่ผลิตกลุ่มชนชั้นนำของสังคม เพราะในขณะนั้นการผลิตข้าราชการระดับสูงมีโรงเรียนสถาบันชั้นสูงของรัฐแต่ละแห่งทำหน้าที่ผลิตอยู่แล้ว ในสถาบันเหล่านี้มีครูชาวต่างชาติสอนเนื้อหาในระดับสูง นอกจากนี้ยังมีสถาบันเอกชนอีกหลายแห่งได้มีบทบาทในการผลิตข้าราชการระดับสูงเช่นกัน และหลายแห่งให้การศึกษาระดับสูงกว่าสถาบันของรัฐ

เมื่อมีการสถาปนา Imperial University ขึ้นในประเทศญี่ปุ่น 7 แห่ง และนอกประเทศอีก 2 แห่ง ทำให้อำนาจของ Imperial University มีมากและต้องการผูกขาดการศึกษาระดับมหาวิทยาลัยไว้แต่เพียงผู้เดียวทำให้การเกิดของมหาวิทยาลัยทั่วไปเป็นไปได้ช้า กว่าจะเริ่มดีขึ้นก็หลังจากมี พระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยในปี 1918 ไปแล้ว ผู้ที่จบ Imperial University ได้เปรียบในการสมัครเข้าทำงานเป็นข้าราชการระดับสูง แต่เมื่อเข้าสู่ยุคไทโชผู้ที่จบจาก Imperial University จะเข้าทำงานภาคธุรกิจมากขึ้น เงินเดือนแรกเข้าของคนกลุ่มนี้จะได้รับสูงกว่าผู้ที่จบจากที่อื่นเสมอ

ลักษณะพิเศษของการศึกษาระดับสูงของญี่ปุ่นในสมัยการทำประเทศให้เป็นสมัยใหม่นั้นมี Imperial University เป็นแกนกลางมีโรงเรียนสายวิชาชีพคอยค้ำจุน การศึกษาใน Imperial University เน้นการปฏิบัตินำไปใช้ได้จริง ซึ่งถือเป็นลักษณะเด่นของญี่ปุ่นที่ไม่พบในมหาวิทยาลัยของตะวันตก ส่วนการศึกษาในโรงเรียนเฉพาะด้านสายวิชาชีพให้ความสำคัญกับการนำไปใช้ได้จริงมากยิ่งขึ้น แต่จุดบกพร่องคือ การที่มุ่งด้านการนำไปใช้ได้จริงมากเกินไปทำให้ช่วงนั้นไม่มีการใส่ใจความคิดและปรัชญาซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของความเจริญแบบตะวันตก กล่าวคือ ขาดการเรียนรู้ จิตวิญญาณแบบตะวันตก เกี่ยวกับประเด็นนี้ J.T. Pempel ได้อธิบายไว้ว่าในสหรัฐอเมริกาหลังจากที่มีการออกกฎหมายจัดตั้งมหาวิทยาลัยในปี 1862 มหาวิทยาลัยที่ตั้งอยู่ในที่ดินของรัฐบาลนั้น ได้มีกฎในการศึกษาในมหาวิทยาลัยว่าต้องให้ความสำคัญในเรื่องการประยุกต์ใช้ได้จริง กล่าวคือเมื่อเรียนจบแล้วสามารถนำไปใช้ได้ ซึ่งการศึกษาแบบนี้ได้รับการดูถูกว่าเป็นการเรียนการสอนเฉพาะในมหาวิทยาลัยชั้น 3 ตามชนบทเท่านั้น ในช่วงเวลาเดียวกันได้มี Liberal Arts เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากและสอนกันในมหาวิทยาลัยในเมือง (J.T. Pempel, 2004, น. 180) ซึ่งแนวคิดนี้ตรงข้ามกับแนวคิดของญี่ปุ่นในสมัยเมจิ สิ่งที่ยืนยันได้ถึงวิธีคิดของญี่ปุ่นดูได้จาก *มุ่งสู่วิทยาการ* (学問のすすめ) ของฟุคุซาวา ยูคิจิที่ได้บันทึกไว้ว่า องค์ความรู้นั้นไม่ใช่เพียงเรียนรู้ตัวอักษรที่ยาก อ่านวรรณกรรมเก่าที่ยาก หรือมีความสุขอยู่กับเสียงเพลงญี่ปุ่นหรือง่วนอยู่กับการแต่งบทกลอน แต่ควรต้องนำไปใช้ประโยชน์เชื่อมโยงกับชีวิตจริงได้ด้วย ทั้งนี้แนวคิดของฟุคุซาวานี้ มีอิทธิพลอย่างมากต่อการจัดการศึกษาระดับสูงของญี่ปุ่นในช่วงยุคก่อนสงครามโลก

เหตุผลที่มีการยกระดับโรงเรียนสายวิชาชีพขึ้นเป็นมหาวิทยาลัยเนื่องจากญี่ปุ่นได้ทำสงครามกับจีนและรัสเซียทำให้ญี่ปุ่นต้องการเพิ่มแสนยานุภาพและส่งเสริมอุตสาหกรรมมากขึ้นทำให้มีความจำเป็นที่จะต้องเพิ่มทรัพยากรมนุษย์ที่มีความเชี่ยวชาญในระดับสูง จึงทำให้ญี่ปุ่นได้ออกพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยและพระราชบัญญัติโรงเรียนมัธยมปลายในปี 1918 (ไทโช 7) จากพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยนี้ได้มีการ

อนุญาตให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยรวมหลายสาขา (総合大学) และอนุญาตให้จัดตั้งมหาวิทยาลัยเฉพาะด้านได้อีก ทำให้เริ่มเกิดมหาวิทยาลัยใหม่ๆ ซึ่งแต่เดิมมีเพียง Imperial University ในช่วงนี้เองที่โรงเรียนสายวิชาชีพเริ่มค่อยๆ ยกฐานะขึ้นเป็นมหาวิทยาลัย ณ จุดนี้จึงสรุปได้ว่า ขณะนั้นพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมี 2 ฉบับคือ พระราชบัญญัติ Imperial university ปี 1886 และพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยปี 1918

เมื่อญี่ปุ่นแพ้สงครามในปี 1945 สหรัฐอเมริกาโดยนายพลแม็กอาเธอร์เป็นผู้สั่งการให้มีการปฏิรูปการศึกษาของญี่ปุ่นใหม่ทั้งหมด เป็นผลให้การศึกษาระดับสูงของญี่ปุ่นจากที่มีหลายรูปแบบหลายจุดประสงค์ได้ถูกทำให้เป็นระบบเดียวและมีการนำวิชาศึกษาทั่วไปเข้ามาไว้ในหลักสูตรปริญญาตรี สหรัฐอเมริกาพยายามที่จะยกเลิกการศึกษาแบบเก่าของญี่ปุ่นที่เน้นวิชาชีพเป็นหลัก โดยมีนโยบายที่จะแยกการฝึกหัดด้านอาชีพออกจากการศึกษาในมหาวิทยาลัย กล่าวคือ สหรัฐอเมริกาได้นำเอาแนวคิดการเรียน Liberal Arts เข้ามาบรรจุในหลักสูตรของมหาวิทยาลัย โดยใช้เวลาศึกษา 2 ปี แต่ในโลกอุตสาหกรรมของญี่ปุ่นพยายามที่จะต่อต้านแนวคิดนี้อยู่เสมอ และพยายามกดดันให้เกิดการปฏิรูปการศึกษามาโดยตลอด โดยมีจุดประสงค์ที่ต้องการจะให้กลับไปเป็นเช่นเดิมคือ เน้นการศึกษาวิชาชีพที่นำไปใช้ได้จริง

เมื่อเข้ายุค 1970 ญี่ปุ่นมีโครงการสร้างมหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยรูปแบบใหม่ขึ้นหลายแห่ง เพื่อจุดประสงค์ในการค้นคว้าวิจัยในระดับสูง การเปลี่ยนแปลงในมหาวิทยาลัยตั้งแต่ปี 1960-1990 ที่เด่นชัดคือ จำนวนนักศึกษามหาวิทยาลัยเพิ่มขึ้นอย่างมาก โดยเฉพาะนักศึกษาสายวิทยาศาสตร์และวิศวกรรมศาสตร์ จุดประสงค์คือเพื่อรองรับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจในระดับสูงของประเทศในช่วงนั้น ยุคนี้จึงเป็นยุคที่การสอบเข้ามหาวิทยาลัยมีการแข่งขันสูงมาก

เชิงอรรถ

1. สมัยเอโดะ หรือ Tokugawa period เริ่มตั้งแต่ปี 1600-1868 เป็นยุคสมัยที่ญี่ปุ่นปิดประเทศยาวนานถึง 268 ปี

2. สมัยเมจิ เริ่มในปี 1868-1912 รวมเวลา 44 ปี

3. สงครามฝิ่นเป็นสงครามที่เกิดขึ้นระหว่างจีนกับอังกฤษ ในปี 1840-1842 จากสงครามนี้ทำให้จีนกลายเป็นกึ่งอาณานิคมของอังกฤษ

4. โรงเรียนสายอาชีพหลวง

โรงเรียนด้านการแพทย์ชิบะ ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยชิบะ (千葉大学)

โรงเรียนด้านการแพทย์เซนได ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยโทฮกขุ (東北大学)

โรงเรียนด้านการแพทย์โอกายามา ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยโอกายามา (岡山大学)

โรงเรียนด้านการแพทย์คานาซาวา ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยคานาซาวา (金沢大学)

โรงเรียนด้านการแพทย์นางาซากิ ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยนางาซากิ (長崎大学)

โรงเรียนภาษาต่างประเทศโตเกียว ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยภาษาต่างประเทศโตเกียว (東京外国語大学)

โรงเรียนศิลปกรรมโตเกียวและโรงเรียนการดนตรีโตเกียว ปัจจุบันคือ มหาวิทยาลัยโตเกียวเงจุทสุ (東京芸術大学)

5. CIE Civil Information and Education Section เป็นหน่วยงานหนึ่งของ GHO (General Headquarters) สมัยหลังสงครามโลกครั้งที่ 2

ณ ปัจจุบันการให้เงินช่วยเหลือมหาวิทยาลัยเอกชนนั้นรัฐบาลไม่สามารถให้โดยตรงได้เพราะมีกฎหมายบังคับอยู่ ดังนั้นรัฐบาลจึงต้องให้โดยผ่านตัวแทนซึ่งมีชื่อเป็นภาษาญี่ปุ่นว่า 日本私立学校振

興.共済事業団 การให้เงินช่วยเหลือมหาวิทยาลัยเอกชนแยกเป็น 2 ประเภทคือ

1. เงินช่วยเหลือทั่วไป
2. เงินช่วยเหลือพิเศษ

1. เงินช่วยเหลือทั่วไป

การให้เงินช่วยเหลือประเภทนี้ดูจากเงื่อนไข

1) จำนวนนักศึกษา จำนวนอาจารย์

2) จำนวนนักศึกษาต่ออาจารย์ประจำ

3) อัตราส่วนของค่าเล่าเรียนที่เก็บจากนักศึกษาที่นำไปใช้ในเรื่องการเรียนการสอนและการวิจัย

ดังนั้นมหาวิทยาลัยเอกชนใดที่มีจำนวนอาจารย์และนักศึกษาต่ำกว่า 50% ของที่กำหนดไว้ก็จะไม่ได้รับเงินช่วยเหลือ หรือถ้ามหาวิทยาลัยมีหนี้สินเกินทรัพย์สินของมหาวิทยาลัยก็จะไม่ได้รับเงินช่วยเหลือเช่นกัน

2. เงินช่วยเหลือพิเศษ

มหาวิทยาลัยเอกชนจะได้รับเงินช่วยเหลือประเภทนี้ก็ต่อเมื่อมีโครงการการศึกษาที่มีลักษณะเด่น หรือเป็นมหาวิทยาลัยที่ตั้งจุดประสงค์ไว้ว่าจะเป็นมหาวิทยาลัยระดับ World Class

เอกสารอ้างอิง

วรินทร วูวงศ์. (2013). รายงานวิจัยเรื่อง โลกาภิวัตน์กับการปฏิรูปมหาวิทยาลัยของญี่ปุ่น. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

J.T. Pempel. (2004).『日本の高等教育政策』玉川大学出版部

青木昌彦、澤昭裕、大東道郎(2001)『大学改革課題と争点』東洋経済新報社

嘉悦康太(2009)研究論文「戦後日本における高等教育行政の時代的区分化の試み」Kaetsu University research review, 52(1), pp.51-75.

刈谷剛彦(1998)『変わる日本の大学』玉川大学出版部

草原克豪(2008)『日本の大学制度―歴史と展望』弘文堂

矢野 眞和(2005)『大学改革の海図』玉川大学出版部